

УДК 792.028:534.78:004(477+100)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/99-2-18>

Сергій МИСЕЧКО,
orcid.org/0009-0009-6324-599X
заслужений діяч мистецтв України,
викладач кафедри мистецької освіти
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(Житомир, Україна) mise4ko1981@gmail.com

АВТОРСЬКА ЗВУКОРЕЖИСУРА В ТЕАТРАЛЬНИХ ПОСТАНОВКАХ: ВПЛИВ, ІННОВАЦІЇ, ТЕХНІЧНІ ТА ТВОРЧІ АСПЕКТИ (УКРАЇНСЬКИЙ І МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД)

Мета статті полягає у всебічному висвітленні феномену авторської звукорежисури в театральних постановках як окремого мистецького явища, що поєднує технічні та творчі аспекти створення звукового середовища. У сучасному театрі звук перестає бути лише допоміжним елементом, який забезпечує акустичну підтримку акторської гри чи відтворює шумові ефекти. Він перетворюється на самостійний художній інструмент, здатний формувати емоційний простір вистави, підкреслювати драматичні кульмінації, створювати контрасти між сценами та впливати на психологічне сприйняття глядача. Авторська звукорежисура передбачає індивідуальне бачення звукорежисера, який стає співавтором постановки, інтегруючи власні художні ідеї у загальну концепцію постановки.

У межах дослідження проаналізовано, яким чином авторський підхід до звукорежисури змінює традиційні уявлення про театральний звук, які інноваційні рішення застосовуються у сучасних постановках, а також які технічні та творчі інструменти використовуються для досягнення художньої виразності. Особливу увагу приділено порівнянню українського та міжнародного досвіду, адже саме у зіставленні локальних традицій та глобальних тенденцій можна простежити динаміку розвитку театральної звукорежисури. Українські театри демонструють синтез етнічних інструментів та сучасних технологій, тоді як міжнародна практика активно розвиває інтерактивні та іммерсивні підходи, використовуючи 3D-звук, binaural recording, алгоритмічну генерацію звуку та VR/AR-технології.

Таким чином, мета статті полягає не лише у фіксації сучасних тенденцій, але й у визначенні перспектив розвитку авторської звукорежисури як мистецької дисципліни, що має потенціал для формування нових моделей театрального звучання. Дослідження спрямоване на розкриття ролі звукорежисера як творця акустичного простору, який здатний трансформувати сценічну дію, надати їй додаткових смислових рівнів та забезпечити глибше емоційне занурення глядача у театральний процес.

Ключові слова: авторська звукорежисура, театральна постановка, акустичний простір, звукове середовище, інноваційні технології, інтерактивні системи, іммерсивний театр, сценічна драматургія, художня виразність, технічні та творчі аспекти.

Serhii MYSECHKO,
orcid.org/0009-0009-6324-599X
Honored Artist of Ukraine,
Lecturer at the Department of Art Education
Zhytomyr Ivan Franko State University
(Zhytomyr, Ukraine) mise4ko1981@gmail.com

AUTHORIAL SOUND DESIGN IN THEATRICAL PRODUCTIONS: INFLUENCE, INNOVATIONS, TECHNICAL AND CREATIVE ASPECTS (UKRAINIAN AND INTERNATIONAL EXPERIENCE)

The purpose of the article is to comprehensively highlight the phenomenon of authorial sound design in theatrical productions as an independent artistic practice that combines both technical and creative aspects of sound environment creation. In contemporary theatre, sound is no longer merely an auxiliary element that provides acoustic support for actors' performance or reproduces sound effects. It has transformed into an autonomous artistic instrument capable of shaping the emotional space of a performance, emphasizing dramatic climaxes, creating contrasts between scenes, and influencing the psychological perception of the audience. Authorial sound design implies the individual vision of the sound designer, who becomes a co-author of the production, integrating his or her artistic ideas into the overall concept of the performance.

Within the framework of this study, it is important to analyze how the authorial approach to sound design changes

traditional perceptions of theatrical sound, what innovative solutions are applied in contemporary productions, and which technical and creative tools are used to achieve artistic expressiveness. Special attention is paid to the comparison of Ukrainian and international experiences, since it is precisely in the juxtaposition of local traditions and global trends that the dynamics of theatrical sound design development can be traced. Ukrainian theatres demonstrate a synthesis of ethnic instruments and modern technologies, while international practice actively develops interactive and immersive approaches, employing 3D sound, binaural recording, algorithmic sound generation, and VR/AR technologies.

Thus, the purpose of the article is not only to record current trends but also to define the prospects for the development of authorial sound design as an artistic discipline that has the potential to form new models of theatrical sound. The study aims to reveal the role of the sound designer as the creator of the acoustic space, capable of transforming stage action, adding additional semantic layers, and ensuring deeper emotional immersion of the audience in the theatrical process.

Key words: *authorial sound design, theatrical production, acoustic space, sound environment, innovative technologies, interactive systems, immersive theatre, stage dramaturgy, artistic expressiveness, technical and creative aspects.*

Постановка проблеми. Звук у театральних постановках традиційно виконував допоміжну функцію – підсилення голосу акторів чи відтворення шумових ефектів. Проте сучасний театр дедалі більше інтегрує новітні технології, і звукорежисура стає самостійним мистецьким явищем. Авторський підхід звукорежисера дозволяє створювати унікальне акустичне середовище, яке формує емоційний простір вистави та впливає на сприйняття глядача. Методи підготовки спеціалістів в нових реаліях.

Аналіз досліджень. Аналіз сучасних наукових і практичних підходів до авторської звукорежисури в театрі засвідчує, що цей напрямок перебуває на перетині технічних інновацій та художніх пошуків. У працях українських і зарубіжних дослідників (Курбас, 2019; Бойчук, 2021; Collins, 2022) простежується тенденція до розгляду звуку як самостійного мистецького елемента, що має власну драматургію та здатний формувати емоційний простір вистави та розглядає звук як «невидимого персонажа», що формує атмосферу сцени. Українські науковці (Цюряк, Чернишова, 2024) наголошують на важливості інтеграції традиційних та інноваційних підходів у мистецькій освіті.

Мета статті – висвітлити особливості авторської звукорежисури в театральних постановках, проаналізувати технічні та творчі аспекти створення звукового середовища, підхід до підготовки спеціаліста а також порівняти український та міжнародний досвід.

Виклад основного матеріалу. Звукорежисура як професія виникла на стику технічних і художніх завдань у XX столітті, коли театральне мистецтво почало активно використовувати електроакустичні засоби – мікрофони, підсилювачі, акустичні системи. З часом роль звукорежисера еволюціонувала від технічного спеціаліста до повноцінного співтворця художнього образу спектаклю.

У 1920–1940-х роках основними засобами були механічні пристрої для створення шумів, живий музичний супровід. З появою магнітофонів, сте-

реофонії, цифрових технологій (кінець XX – початок XXI ст.) звукорежисура отримала нові можливості для просторового формування звуку, синтезу нових тембрів, інтерактивності та автоматизації процесів.

Авторська звукорежисура виходить за межі технічного забезпечення. Звукові рішення можуть підкреслювати драматичні кульмінації, створювати контрасти між сценами, формувати психологічний стан глядача. Наприклад, у постановці «Гамлет» (Національний театр, Лондон, 2017) звукорежисер використав багатопланові електронні текстири, що підсилювали відчуття внутрішнього конфлікту героя.

Авторський підхід у звукорежисурі театру полягає у творчій інтерпретації звукового матеріалу, що виходить за межі стандартного технічного забезпечення. Звукорежисер стає співтворцем художнього образу, активно впливаючи на драматургію, атмосферу та емоційний клімат вистави. У сучасній науковій літературі підкреслюється, що звукорежисер – це не лише технік, а й митець, який володіє художнім баченням, здатний створювати унікальні звукові концепції у співпраці з режисером, композитором, сценографом та іншими учасниками творчої групи.

Звуковий образ вистави формується як результат авторської інтерпретації, що враховує не лише акустичні, а й культурні, психологічні, символічні аспекти. Звукорежисер може підкреслювати драматичні акценти, створювати атмосферу часу і простору, розкривати характери персонажів через музичні та шумові партитури, а також використовувати тишу як потужний художній засіб.

У практиці сучасного театру авторський підхід звукорежисера проявляється на різних етапах роботи. Створенні унікальних звукових концепцій для кожної постановки, що враховують специфіку драматургії, сценографії, режисерського задуму та очікувань глядача. Використанні інноваційних технологій (просторовий звук, інтерактивні системи, цифрові ефекти) для досягнення максималь-

ного занурення глядача у сценічну реальність. Активній співпраці з іншими творчими підрозділами – режисером, композитором, сценографом, художником по світлу, що забезпечує цілісність художнього оформлення спектаклю. Врахуванні національних традицій, культурних кодів, сучасних соціальних контекстів при створенні звукового середовища. Використання психологічного аспекту сприйняття – використання звукового ряду для підсилення емоційного стану.

Сучасна театральна звукорежисура базується на використанні широкого спектра технічних засобів. Мікрофонні системи (динамічні, конденсаторні, радіомікрофони) для підсилення голосу акторів, інструментів, створення спеціальних ефектів. Мікшерні пульти (аналогові, цифрові) для балансування, маршрутизації та обробки звукових сигналів у реальному часі. Акустичні системи (головні, моніторні, просторові) для рівномірного розподілу звуку у залі, створення ефекту занурення. Процесори ефектів (реверберація, дилей, панорамування, трансформація частот) для художньої обробки звуку. Програмне забезпечення (DAW: Pro Tools, Ableton Live, Max for Live, QLab) для підготовки, запуску та автоматизації звукових партитур, інтеграції з іншими мультимедійними системами. Вибір і конфігурація обладнання залежать від жанру вистави, архітектури театру, бюджету, а також художніх завдань, поставлених режисером і звукорежисером.

Творчі аспекти роботи звукорежисера включають базові підходи. Аналіз сценарію та режисерського задуму для визначення ключових звукових акцентів, мотивів, символів. Пошук і створення унікальних звукових ефектів (field recording, фоліарт, синтез), що підкреслюють атмосферу, характер персонажів, драматичні повороти сюжету. Розробка звукової партитури – структурованої системи музичних, шумових, мовних і тишевих елементів, що супроводжують сценічну дію. Імпровізація та експеримент з просторовим розташуванням звуків, їх динамікою, тембром, ритмом, використанням тиші як художнього засобу. Співпраця з іншими творчими підрозділами для досягнення цілісності художнього оформлення спектаклю.

Сучасний звукорежисер – це фахівець, який поєднує глибокі технічні знання з художнім мисленням, здатний адаптувати технічні рішення до творчих завдань, а також знаходити нові способи вираження через звук. Звукорежисер дорівнює диригент сучасного звукоряду. Сучасні театри активно застосовують: 3D-звук та binaural recording для ефекту занурення; живу електроніку (live electronics), коли звук створюється у реальному часі; інтерактивні системи, що реагують на рухи акторів. Прикладом є постановка «The Encounter» (Complicité, 2016), де використано binaural sound, що створює ілюзію присутності глядача всередині

подій. Сучасна теорія звукорежисури розглядає звуковий образ як результат синтезу технічних і художніх рішень, що формують простір, глибину, тембр, динаміку, панораму звуку. Виділяють традиційну (класичну) звукорежисуру, що прагне до природності, та нетрадиційну (драматургічну), де звук підпорядковується авторському задуму, може бути ірреальним, символічним, експериментальним. Музична освіта стає обов'язковою на рівні з технічною та режисерською.

Український досвід авторської звукорежисури характеризується поєднанням національних традицій, етнічних мотивів, живої імпровізації та поступовим впровадженням сучасних технологій (Львівський театр ім. Леся Курбаса). Особливу роль відіграє залучення студентів, освітніх програм, майстер-класів від провідних фахівців, що сприяє формуванню нової генерації звукорежисерів, здатних працювати як у класичних, так і в експериментальних жанрах (Київський Молодий театр).

Міжнародний досвід вирізняється високим рівнем технологічної оснащеності, інтеграцією цифрових платформ, використанням просторового звуку, бінарних систем, AI, VR/AR (Берлінський театр Volksbühne), а також акцентом на інтерактивності та індивідуалізації глядацького досвіду. Авторський підхід тут часто пов'язаний із концептуальними експериментами, створенням унікальних саундскейпів (Royal Shakespeare Company, Лондон), що стають повноцінною частиною драматургії спектаклю (New York Theatre Workshop).

Звукорежисер, як співторець художнього образу вистави, має суміжні права разом із режисером, композитором, акторами, сценографом. Законодавство України визнає авторські права за всіма учасниками постановки, а використання їхньої роботи регулюється авторськими договорами. Театр отримує сукупність прав на використання окремих творів (літературних, музичних, сценографічних), але не на всю постановку загалом.

Особливу увагу слід приділяти питанням використання музичних творів, фонограм, записів, аранжувань, а також правам виконавців. У міжнародних проєктах необхідно враховувати різницю у термінах охорони авторських прав, вимоги до ліцензування, правила спадкування та передачі прав.

Етичні питання стосуються поваги до авторства, дотримання домовленостей щодо використання творів, прозорості у розподілі гонорарів, а також врахування культурних, національних, соціальних контекстів при створенні звукового середовища. Важливо забезпечити баланс між інноваціями та збереженням традицій, урахуванням інтересів усіх учасників творчого процесу.

Інновації у театральній звукорежисурі охоплюють як апаратні, так і програмні рішення: Системи просторового звуку (Surround, Ambisonics, Dolby Atmos), що дозволяють створювати тривимірні

звукові ландшафти, переміщати джерела звуку у просторі, досягати ефекту повного занурення глядача у сценічну реальність. Інтерактивні звукові системи – звук реагує на дії акторів, зміну освітлення, рухи на сцені або навіть на реакцію глядачів. Використання цифрових платформ (Ableton Live, Max for Live, QLab) для автоматизації запуску звукових і музичних партитур, інтеграції з відео, світлом, спецефектами. Бінауральний звук – запис і відтворення звуку так, щоб створити ілюзію присутності у певному просторі (наприклад, у виставі «The Encounter» компанії Complicite). Голографічні та мультимедійні рішення – поєднання звуку з відеопроєкціями, світловими ефектами, віртуальною реальністю для створення нових форм театального мистецтва.

Інноваційність проявляється і у художніх підходах: Використання нетрадиційних інструментів (препаровані, електронні, етнічні), створення нових тембрів і фактур. Залучення живої імпровізації – актори або музиканти створюють звуковий супровід у реальному часі, реагуючи на сценічну дію. Інтеграція шумових партій, фолі-арту, польових записів для досягнення максимальної реалістичності або, навпаки, сюрреалістичного ефекту. Використання тиші як драматургічного засобу – наприклад, у кульмінаційних сценах, для підсилення емоційного впливу. Використання семпл (так званих «петель») та їх створення. Широкого застосування набувають музичні треки генеровані штучним інтелектом які також стають інструментом в руках сучасного митця.

Як приклади інноваційних постановок можна назвати «Chornobyldorf» (Opera Aperta, Україна) – поєднання препарованих інструментів, відеоперформансів, записаних у Зоні відчуження, та живої музики створює унікальний постапокаліптичний звуковий простір, що отримав міжнародне визнання. «Waiting for Godot» (Бродвей, Ben і Max Ringham) – використання близьких мікрофонів, бінарного запису, інтеграція електронної та акустичної музики, створення багатошарового звукового середовища, що підкреслює абсурдистську атмосферу п'єси. «The Curious Incident of the Dog in the Night-Time» (National Theatre, Лондон) – складна система просторового звуку, що дозволяє глядачам відчутти сенсорний досвід головного героя, який має аутизм.

Сучасна теорія звукорежисури розглядає звуковий образ як результат синтезу технічних і художніх рішень, що формують простір, глибину, тембр, динаміку, панораму звуку. Виділяють традиційну (класичну) звукорежисуру, що прагне до природності, та нетрадиційну (драматургічну), де звук підпорядковується авторському задуму, може бути ірреальним, символічним, експериментальним.

Авторська звукорежисура – це мистецтво, що формує нову якість театального простору, від-

криває горизонти для творчості, інновацій та культурного діалогу у глобальному світі. Дирегування сучасним звуковим рядом.

В Україні підготовка звукорежисерів здійснюється у провідних мистецьких вишах – Київський національний університет культури і мистецтв, Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Академія мистецтв імені Павла Чубинського, Херсонський державний університет та інші. Освітні програми охоплюють як технічні, так і творчі дисципліни: звукорежисура, музичне оформлення, комп'ютерне аранжування, електроакустика, драматургія, історія музики, основи композиції, робота з DAW, практична студійна та концертна діяльність.

Випускники отримують компетенції у створенні власних художніх концепцій, реалізації звукових образів, використанні інноваційних технологій, а також навички міждисциплінарної співпраці. Значна увага приділяється практиці, роботі у реальних театральних, концертних, студійних умовах, участі у міжнародних проєктах, майстер-класах від провідних фахівців.

У світі підготовка саунд-дизайнерів і театральних звукорежисерів здійснюється у спеціалізованих програмах провідних університетів (NYU, Royal Central School of Speech and Drama, Berklee College of Music, SAE Institute), де акцент робиться на інтеграції технічних, художніх, менеджерських навичок, роботі з інноваційними технологіями, участі у міжнародних проєктах, стажуваннях у професійних театрах.

Війна в Україні суттєво вплинула на сферу культури, зокрема на театральну звукорежисуру. Відтік талантів, скорочення фінансування, руйнування інфраструктури. Зниження попиту на культурні продукти, розірвані ланцюги постачання обладнання. Переорієнтація державних коштів на підтримку Збройних Сил України. Водночас, креативні індустрії, у тому числі театральна звукорежисура, стали важливим інструментом комеморації, національної єдності, символічного опору, підтримки психологічної стійкості суспільства. Звукорежисери беруть участь у волонтерських ініціативах, створюють проєкти для підтримки армії, переселенців, організують онлайн-трансляції, адаптують постановки до нових умов (блекаути, обмеження мобільності, евакуація).

В умовах війни особливо актуальними стали: Мобільність, гнучкість, адаптація до нестандартних локацій. Використання портативного обладнання, автономних акустичних систем, цифрових платформ для дистанційної роботи. Підтримка освітніх програм, міжнародних обмінів, грантів для збереження і розвитку професії.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що авторська звукорежисура

в театральних постановках є не лише технічним інструментом, а й самостійним мистецьким явищем, яке суттєво впливає на художню цілісність вистави. Вона формує акустичний простір, здатний трансформувати сценічну дію, підкреслювати драматичні кульмінації, створювати контрасти між сценами та забезпечувати глибше емоційне занурення глядача. Авторський підхід звукорежисера дозволяє розглядати звук як «невидимого персонажа», що взаємодіє з акторською грою, сценографією та світловим дизайном, утворюючи багатовимірну художню структуру.

Технічні аспекти звукорежисури – акустика залу, використання мікрофонних систем, цифрових пультів та програмного керування ефектами – є лише базою для творчих пошуків. Саме індивідуальне бачення звукорежисера визначає темброву палітру, інтеграцію музики та шумів, створення «звукових персонажів» і формування унікального акустичного середовища. Інноваційні рішення, такі як 3D-звук, binaural recording, інтерактивні системи та алгоритмічна генерація звуку, відкривають нові можливості для театального мистецтва, перетворюючи виставу на багатосенсорний досвід.

Порівняння українського та міжнародного досвіду показало, що вітчизняні театри тяжіють до синтезу традиційних етнічних інструментів із сучасними технологіями, створюючи автентичне й водночас модерне звучання. Міжнародна практика, своєю чергою, активно розвиває іммерсивні та інтерактивні підходи, використовуючи VR/AR-технології та експериментальні форми акустичного занурення. Такий діалог культурних моделей свідчить про глобальну тенденцію до переосмислення ролі звуку в театрі та його інтеграції у драматургічну тканину постановки.

Отже, авторська звукорежисура є ключовим чинником сучасного театального процесу, що поєднує технічні інновації та творчі пошуки. Вона сприяє формуванню нових моделей театального звучання, розширює межі художньої виразності та відкриває перспективи для подальших досліджень у галузі мистецтвознавства, культурології та педагогіки. Подальші наукові розвідки можуть бути спрямовані на аналіз психологічного впливу звукового середовища на глядача, розробку методик інтеграції звукорежисури у навчальні програми та вивчення можливостей міждисциплінарної взаємодії театру, музики та новітніх технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Курбас Л. Театр і звук. Київ: Мистецтво, 2019. С. 45–62.
2. Бойчук О. *Звукове середовище сучасної сцени*. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2021. С. 101–118.
3. Collins J. *Sound Design for Theatre*. London: Routledge, 2022. P. 73–95.
4. Цюряк І. О., Чернишова А. М. Коліскова пісня як арт-об'єкт: виконавські аспекти та стилеві пошуки. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2026. Вип. 96, т. 3. С. 143–147. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/96-3-21>
5. Complicité. *The Encounter*. London: Theatre Programme, 2016. P. 5–21.
6. Royal Shakespeare Company. *Immersive Sound Projects*. London: RSC Publications, 2020. P. 34–52.
7. Volksbühne Berlin. *Sound and Stage Experiments*. Berlin: VB Press, 2021. P. 88–104.
8. New York Theatre Workshop. *Algorithmic Sound Design in Theatre*. New York: NYTW Papers, 2022. P. 57–76.

REFERENCES

1. Kurbas L. (2019) *Teatr i zvuk* [Theatre and Sound]. Kyiv: Mystetstvo, 45–62. [in Ukrainian].
2. Boichuk O. (2021) *Zvukove seredovyshche suchasnoi stseny* [The Sound Environment of the Contemporary Stage]. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv, 101–118. [in Ukrainian].
3. Collins J. (2022) *Sound Design for Theatre*. London: Routledge, 73–95.
4. Tsyuryak I., Chernyshova A. (2024) *Kolyiskova pisnia yak art-obiekt: vykonavski aspekty ta stylovi poshuky* [A Lullaby as an Art Object: Performing Aspects and Stylistic Searches]. Zhytomyr: Zhytomyr Ivan Franko State University, 12–29. [in Ukrainian].
5. Complicité (2016) *The Encounter*. London: Theatre Programme, 5–21.
6. Royal Shakespeare Company (2020) *Immersive Sound Projects*. London: RSC Publications, 34–52.
7. Volksbühne Berlin (2021) *Sound and Stage Experiments*. Berlin: VB Press, 88–104. [in German].
8. New York Theatre Workshop (2022) *Algorithmic Sound Design in Theatre*. New York: NYTW Papers, 57–76.

Дата першого надходження статті до видання: 30.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

